

Коментарът на Георги Мишев "Хроника на едно задушаване", който поместихме в първия брой, предизвика силен интерес. И ни напомни, че случаят "Русе" още дълго ще кара хората да потръпват от мрачната гротеска на безумието му. Той се превръща в христоматийна илюстрация за бездните, до които стига тоталитарната държава. За марионетката, в която е превърнат човекът. За гражданската доблест, която не изчезва и при най-абсурдните условия. Редакцията реши да превърне заглавието на първия коментар в рубрика и даде възможност на онези, които надигнаха глас в защита на града и жителите му, а после горяха в пламъците на авторитарния гняв, да разкажат преживяванията си. Истината трябва да се знае, колкото и да е неприятна, колкото и да потиска. За да ни стресне и разтърси. За да не се разсеем и да допуснем да се повтори.

ХРОНИКА НА ЕДНО ЗАДУШАВАНЕ

ВИК ЗА РУСЕ (и още нещо!)

Светлин Русев

Търсейки стар ръкопис, по някакъв неписан закон попаднах не на това, което ми е необходимо, а на една доста дебела стенограма от събрание на партийната организация на Съюза на българските художници от 3 и 4 май 1988 г., посветено на тъй наречените "Съображения" на Тодор Живков, поспециално на справката на Политбюро "относно ролята на Светлин Русев за насаждане на монополизъм в Съюза на българските художници и за създаването на тъй наречения "Комитет за защита на Русе".

Отдавна бях затворил за себе си тази страница, свързана с един колкото тежък, толкова и позорен момент в живота на нашия съюз, но стенограмата ме върна към факти, дейности, събития и хора, които от днешна позиция биха изглеждали абсурдни. Това, което

тогава беше част от системата, партийна дисциплина, изпълняване на указания или най-обикновен страх - днес звучи почти зловещо.

Прекалено бързо се промениха, по-точно наместиха, представите за добро и лошо, за възможно и невъзможно и прелиствайки страница след страница изстискваните насила изказвания на обработените в продължение на месец дисциплинирани членове на партийната организация и не много, но достойни и непречупени характери, естествено, си задавам въпроса - и, все пак, кому бяха нужни тези смутени, потиснати хора, с пресъхнали устни и виновни погледи? Кому беше нужна тази тържествуваща посредственост, която търсеше реванш в случая? Защо беше необходимо седмици наред този колкото изтощителен, толкова и унизителен

натиск, за да повярват хората в това, в което не са убедени? Разбира се, днес е лесно да се отговори - системата, номенклатурата, ръководството, обкръжението и неговият върховен глава и т.н. и т.н... Но тогава, когато дори съдбата на един град като Русе бе разиграна като най-обикновено отмъщение, облечено и гримирано с безброй решния, указания, "грижи", по-малко или повече отговорни заседания - всичко не само изглеждаше, но и беше много по-различно. Колкото и да имах опит в подобни ситуации, би трябвало да съм бил все още доста наивен, за да кажа някъде към края на изказването си, че "За преустройство към Рая ще ни бъдат нужни и необходими обикновени човешки мерки, нравствени и духовни сили и може би малко чувство за срам!"

За какъв срам е могло да става дума, когато имахме насреща си хора, за които нямаше нищо свято. Нещо повече. Главният екзекутор в цялата операция, човекът, който водеше заседанията на Секретариата, по-точно разпитите, или както той казва, "разговори", с членовете на Русенския комитет - Чудомир Александров, си позволи на последния извънреден конгрес на БКП да заяви, че е действал по съвест и по закон. Какви бяха законите, всички знаеха, а що се касае до съвестта - въпрос на съвест!

Връщам се към тази история отново не за да си преразказваме фактите - който се интересува, има достатъчно материали и би могъл да си направи изводите - а за нещо много по-съществено, уви, и много по-тъжно. Манипулирането на хора, на чувства, на съдби, смазването и ангажирането им вече по "собствено желание", "спонтанно" и "доброволно" в репресивни действия. В този смисъл Русенският случай е

показателен не само за замърсяването на средата, а за нещо много по-съществено, с много по-трайни и дълбоки последици - неща, за които и най-фините технически апаратури и най-съвършените филтри едва ли ще могат да върнат на хората равновесието и мярката на една истинска човешка ценностна система.

Не бих искал да правя големи обобщения, ще си позволя само да се върна към Началото, преди известното събрание в салона на кинодейците с проектирането на филма "Дишай" и основаването на Комитета за спасение на Русе. Става дума за заседанието на Управителния съвет на Съюза на българските художници. По моя молба прочетох няколко страници за състоянието в Русе с писма на майки и откъси от книгата за впечатления от изложбата на млади русенски художници, посветена на екологията на града. Не знам какво е било точно въздействието на това, което говорих, но целият Управителен съвет бурно аплодира края на словото и предложението, което направих, за обществена гласност, за публикуване на призив на СБХ, за организиране на изложба и т.н. и т.н. Гневът и възленията бяха искрени, градусът на напрежението доста висок, всички имахме чувството, че участваме в едно колкото гражданско, толкова и чисто човешко дело.

Въпреки забраната за публикуване на материала за Русе, Стефан Продев си позволи да пусне в "Народна култура" като "Вик за Русе" нашия призив. Материалът беше изпратен в Министерския съвет, в ЦК на БКП, до Комитета за опазване на околната среда, до всички творчески съюзи и младежки обединения. Единодушно гласувахме - нямаше съмнения, нямаше колебания. Бяхме приповдигнати и изпълени с решителност и желание за действие. За съжаление второ-

то действие беше доста по-различно и по-позорно.

След четири-пет заседания на ръководството на СБХ и партийната организация, всяко от които по пет-шест часа, ръководени от члена на Политбюро Чудомир Александров, след една "интимна" среща на първия партиен и държавен глава с двадесетина души избрани представители на СБХ, в която заплахите, инсинуациите, лъжите, сервилниченето и страхът са били език и духовно средство за общуване, се стигна до въпросната стенограма, в която са съхранени доста любопитни неща. Превъплъщението на личността се оказва може би най-неизследваният и най-неочакван феномен. Преди седем-осем години в едно интервю между другото бях споменал, че "равнодушието ражда страха, страхът - подлостта, а от нея всичко може да се очаква", и, разбира се, Тя не закъсня! Не знам дали натискът е бил по-голям, или страхът, но за това, което се получи, думите едва ли ще могат да го обяснят и още по-малко да го оправдаят. Същите хора, които бяха готови едва ли не да изгорят за каузата за Русе, които единодушно гласуваха нашия "Вик за Русе", ставаха един по един да обяснят за себе си и най-вече за тези, които ги слушаха "отгоре", доколко и как са били подведени, доколко и в каква степен е бил нарушен дневният ред на Управителния съвет, защо не съм занимавал ЦК или Народно-то събрание, а съм си позволил да ходя на "онова събрание" (става дума за учредяването на Комите-

та за Русе). А един мой близък приятел до такава степен беше загубил равновесие, че след като предложи да бъде "санкциониран", ми пожела "нови творчески, още по-големи успехи!".

Разбира се, подвеждане е имало. Аз също бях "подведен", както бяха "подведени" и хората, които решиха да организират Комитета за спасение на Русе, и всички, които поставиха човека по-високо от политиката. Ние бяхме "подведени" от сърцераздиращите писма на майките от Русе, от хилядите обезверени хора, които бяха оставили посланията си на надеждата в книгата за впечатления в изложбата на младите русенски колеги. Бяхме "подведени" от този зловещ документален филм, в който децата използваша червените си връзки вместо противохлорни маски. Бяхме "подведени" от тревожните съобщения по радиото и телевизията, от всичко, което ставаше с хората от този град...

Но вероятно и други са били посвоему "подведени", вероятно и др. Чудомир Александров е бил подведен, може би от хигиенни съображения, за да си позволи в заключителното слово пред нашето събрание да заяви: "... Не може, другари, партията да бъде ръководна и направляваща сила, ако не е чиста, ако нейното ръководство не е чисто!".

Да! Не може!

И вероятно затова времето си позволи някои "малки шегии"... с доста големи исторически последици.

